

Za nas bo še posebej zanimiva dokumentacija o dogajanju v letih 1945 do 1955. Ne gre le za spoznavanje preteklosti ene naših sosed, ampak tudi za razreševanje vprašanj iz problematike avstrijsko-jugoslovanskih odnosov, katerih odmevnost sega še v današnji čas. Dokumentacija je bogat vir za spoznavanje nastanka druge avstrijske republike ter delovanja in ideologije vseh štirih avstrijskih političnih strank v obravnavanem obdobju (komunistične, socialistične, ljudske in svobodnjaške). Prav tako najdemo kronološko povezan izbor gradiva o problematiki denacifikacije in avstrijskega neonacizma po drugi svetovni vojni; gradivo torej, ki v marsičem osvetljuje tudi sedanji položaj avstrijske družbe. Tu so zanimivi odmevi o razgovorih predstavnikov ljudske stranke ter s skupino nekdanjih vidnih nacistov o morebitni podpori »manj obremenjenih« nacijev ljudski stranki pred državnimi volitvami leta 1949 (v tem času je bila »manj obremenjenim« namreč vrnjena volilna pravica). Zanimivo je, da so nekdanji nacisti med neuspešnimi pogovori zahtevali za sebe v prihodnjem parlamentu 25 poslanskih sedežev. Vsakdo, ki se ukvarja z vprašanjem južne Tirolske bo v knjigi našel marsikaj zanimivega in poučnega. Predvsem pa je izbrana in ponatisnjena dokumentacija uporaben vir za študij geneze avstrijske državne pogodbe (»pogodbe o neodvisnosti in demokratični Avstriji«), podpisane 15. maja 1955. V tem okviru so n drobneje povzeta tudi jugoslovanska stališča do vprašanja priključitve južne Koroške matičnemu narodu in jugoslovansko-avstrijskih odnosih (na primer vprašanje reparacij Jugoslaviji). Kot smo mogli preveriti, knjiga objektivno povzema takratna jugoslovanska in avstrijska stališča. Slovenskega bralca bodo tudi tu še posebej zanimala avstrijska stališča, saj se marsikatero teh pojavlja tudi danes (na primer vprašanje o številu koroških Slovencev, o »priznavalnem« principu pripadnosti k določeni narodnosti in podobno). Dalje so še podana stališča predstavnikov štirih velesil na konferencah za sklenitve avstrijske državne pogodbe in seveda končna usoda jugoslovanske zahteve, ki je, kot je znano, formulirana v znanem členu 7 te pogodbe.

V celoti gre pri obeh zvezkih (knjigah) za izbor bogate dokumentacije, ki ne nudi le prereza obdobja 1938—1955 na avstrijskem prostoru, ampak tudi za uporaben priročnik za vrsto vprašanj o političnih in siceršnjih problemih Avstrijcev in Avstrije o obravnavanem obdobju.

Tone Zorn

Prilozi za istoriju socializma. 1974 — 9. zvezek; strani 581.

Deveti zvezek »Prispevkov za zgodovino socializma«, ki jih izdaja Inštitut za sodobno zgodovino v Beogradu, je posvečen osemdesetletnici tovariša Tita in tridesetletnici ustvarjanja nove države in socialistične skupnosti pod njegovim vodstvom. Temu primerna je tudi vsebina dokaj obsežnega zvezka, saj je več člankov v celoti ali pa vsaj delno povezanih z njegovo revolucionarno potjo. Tu naj omenimo razpravo Pera Morače: »Tito — strateg partizanskog rata«, kjer avtor obravnava razvoj partizanske strategije od prvih začetkov odpora do uspehov proletarskih brigad zbranih okoli Vrhovnega štaba v času

njihovega prodora v zahodno Bosno. Tu so prikazane vse etape nastajanja in izpopolnjevanja partizanske vojne misli in organizacije oboroženih sil s posebnim poudarkom na analizi najvažnejših sprememb in na praktičnih izkušnjah temelječih originalnih rešitev posameznih problemov, ki jih je vodstvo sprejelo z namenom, da ustvari enote, ki bodo sposobne bojevati dolg in krvav partizanski boj na njim primernem teritoriju. Pri ustvarjanju te partizanske strategije je tovariš Tito kot vodja Vojnega komiteja CK KPJ in Vrhovni komandant NOV in POJ odigral vodilno vlogo, pri čemer moramo upoštevati še pomen njegovega neposrednega vodenja vojaških operacij od osvoboditve zahodne Srbije in njene obrambe do prodora skupine proletarskih in udarnih brigad v zahodno Bosno in njihovih kasnejših operacij v četrti in peti ofenzivi.

Titovo življenje in revolucionarno delo obravnava tudi kronologija z istim naslovom, ki sta jo napisala Branislav Ilić in Vojislav Ćirković in zajema obdobje od 9. maja 1945 do 25. maja 1972 (pri tem datumu je objavljena vest o izročitvi štafete mladosti in podatek o kandidaturi za dobitnika Nobelove nagrade za mir.) Urejena je zelo pregledno po datumih, vendar ima majhno pomanjkljivost, ker ne izvemo, po kakšnem kriteriju so bili posamezni navedeni podatki izbrani. Kljub temu pa predstavlja nepogrešljiv pripomoček za vsakogar, ki ga zanima Titovo življenje in razvoj nove Jugoslavije.

Na to se navezuje še bibliografija Arse Lazarevića z naslovom: »Inostrana literatura o Josipu Brozu Titu«, ki vsebuje 182 bibliografskih enot iz tridesetih držav (144 jih vsebuje njegovo biografijo) urejenih po državah in abecednem vrstnem redu avtorjev ali naslovov v okviru posamezne države. Vanjo so vključene knjige in brošure s Titovo biografijo, njegovimi objavljenimi govori, posameznimi poglavji o Titu in Jugoslaviji in več izdaj Dediđerjeve knjige: »Tito« in Vinterhalterjeve knjige: »Po poti Josipa Broza Tita«, vendar ta seznam ni popoln, ker kljub iskanju pri nas še niso znana mnoga v inozemstvu izdana dela o Titu.

V članku: »KPJ i spoljna politika Jugoslavije 1939—1941« obravnava Vuk Vinaver stališča KPJ, ki jih je v tem času zavzemala do zunanje politike beograjske vlade in vseh važnejših zunanjepolitičnih dogodkov. Tu ni prikazan samo odnos KPJ do vladne zunanje politike, temveč je ta problematika postavljena v širši evropski okvir s posebnim poudarkom na analizi spreminjanja stališč posameznih evropskih komunističnih partij v sklopu Kominterne (vključno KPJ) o poglobitnem vprašanju zunanje politike posameznih držav v tem obdobju — kakšna je nastajajoča vojna po svojem karakterju in kdo je zanjo kriv ter v zvezi s tem še vprašanje vstopa ali nevstopa v vojno in na kateri strani. V tej situaciji, ko se je Hitler spopadel samo z Zahodom, se je pokazala možnost, da dva kapitalistična tabora medsebojno izkrvavita, kar bi bila velika pridobitev za posamezna na SZ naslonjena revolucionarna gibanja. KPJ je o tem zavzela sledeče stališče: »Jugoslavija naj ne vstopi v vojno proti Hitlerju, niti naj ne sklene z njim pakt, ker obe možnosti pomenita vojno, ampak naj uvede demokratične reforme in se poveže s SZ v borbi proti vojni in agresiji. To tretjo možnost je KPJ pričela uresničevati leta 1941.

Povojno obdobje obravnava Mirjana Pavlović v razpravi z naslovom: »Pogledi Borisa Kidriča na izgradnjo jugoslovenskog samoupravnog sistema«, kjer analizira njegov odnos do prvega povojnega ekonomskega in družbenega siste-

ma — državnega socializma in njegov prispevek pri ustvarjanju novega sistema zasnovanega na delavskem upravljanju v tovarnah in možnostjo podjetij in njihovih združenj, da razpolagajo z delom ustvarjenega viška vrednosti. Kidričevo teoretsko obravnavanje teh vprašanj je še toliko pomembnejše, ker predstavlja povezavo teoretičnih analiz in spoznanj z neposredno prakso v kateri so teoretični izsledki stalno preverjeni in iz katere izvirajo, saj se moramo zavedati, da je bil Boris Kidrič v tem času najprej minister za industrijo, nato predsednik Gospodarskega sveta vlade FLRJ (1946-53), predsednik Zvezne planske komisije (1948—53), član Politbiroja CK KPJ (izvoljen na Petem kongresu) in član Sekretariata Izvršnega komiteja CK ZKJ (izvoljen na Šestem kongresu), kar mu je dalo vse možnosti, da svoje teoretično razglabljanje poveže s prakso in pri tem izhaja iz dejanskega družbenoekonomskega stanja v državi, kar daje njegovemu delu še večji pomen. Avtorica zaključuje svoje delo z orisom njegove vizije nadaljnega razvoja ekonomskega in celotnega družbenega sistema v Jugoslaviji, ki predvideva nadaljnje osamosvajanje podjetij pri upravljanju proizvodnje in še posebno planiranja ter tendenco, da dobijo neposredni proizvajalci možnost razpolaganja z večjim delom ustvarjenega viška vrednosti. Na žalost je prezgodnja smrt prekinila njegovo delo pri ustvarjanju novega sistema — samoupravnega socializma.

Grigorij Mojsejevič Slavin (Moskva) obravnava v svojem članku: »Sve-slovenski komitet i oslobodilački rat u Jugoslaviji 1941—1942« njegovo delovanje v prvih letih po ustanovitvi (10—11. avgusta 1941, Moskva). Avtorja pri tem predvsem zanima delovanje njegove južnoslovanske sekcije z Božidarjem Maslaričem na čelu, sodelovanje z vodstvom odpora v Jugoslaviji in njegov doprinos pri razširanju resnice o narodnoosvobodilni borbi v Jugoslaviji. To delo so člani komiteja uspešno opravljali v radijskih oddajah in v časopisih, ki so izhajali v deželah antifašistične koalicije. Pri tem je odigral važno vlogo časopis: »Slavjane«, ki ga je Komite izdajal kot mesečnik od junija 1942 dalje (v Moskvi) z namenom, da svetovno javnost seznanj z borbo slovanskih narodov proti fašizmu. Obravnava njegovih člankov o borbi jugoslovanskih partizanov je posvetil avtor zadnji del svojega članka.

Sava Živanov je prispeval razpravo: »Konstituisanje sovjetske federacije«, v kateri analizira nastajanje ZSSR od prvih začetkov in nastanka RSFSR do formiranja SZ kot zvezne države, nastale z združitvijo posameznih narodov in njihovih suverenih republik v federacijo na osnovi enakopravnosti.

V rubriki »Dokumenti i gradža« objavlja Z. J. N. Ščerbakov (Moskva) pod naslovom: »Novi dokumenat o učešču jugoslovenskih internacionalista — povratnika iz Sovjetske Rusije u borbi revolucionarnih snaga radničkog pokreta Jugoslavije za stvaranje KPJ« z opombami in komentarjem opremljeno pismo, ki ga je vodstvo Jugoslovanske revolucionarne komunistične zveze »Pelagić« 15. marca 1919 poslalo Budimpeštanski grupi RKP (b), v katerem je poleg poročila o ustanovitvi »Zveze Pelagić« prikazano delavsko gibanje v posameznih jugoslovanskih pokrajinah.

Orde Ivanovski pa objavlja pod naslovom: »Jedno značajno pismo Georgi Dimitrova iz 1934. godine« z opombami in krajšim komentarjem opremljeno pismo, ki ga je Dimitrov poslal 13. maja 1934 iz Moskve Centralnemu komiteju Makedonskog narodnog saveza v Detroit in njegov odgovor poslan iz Detroita 10. oktobra istega leta.

V to številko je uredništvo prvič uvrstilo novo zelo zanimivo rubriko z okvirnim naslovom »Okrogli sto Priloga« s ciljem, da o določenih aktualnih temah in problemih oziroma izdajah pomembnih knjižnih novosti izrazi večje število strokovnjakov svoje mnenje. Za začetek so izbrali knjigo Pera Morače: »Jugoslavija 1941«, o kateri je sedemnajst piscev prispevalo svoje mnenje in dopolnila, ki jih je sam avtor povzel kot nekakšen zaključek razprave. Za naslednjo »okroglo mizo« je uredništvo predlagalo temo: »O možnosti jedne istorije socializma« na osnovi obnovljene in razširjene izdaje Vranickijeve: »Zgodovine marksizma«.

Nanjo se vsaj delno navezuje krajši teoretični članek Branka Petranoviča: »O predhodnoj sintezi 1941«, ki obravnava pomen sinteze v zgodovinopisju s posebnim poudarkom na pomen takega pristopa pri obravnavanju leta 1941 v Jugoslaviji in probleme, ki se pri tem pojavljajo.

Dobrin Minčev je pripravil bibliografijo o do konca leta 1972 v Bolgariji izdanih delih o življenju in delu Georgija Dimitrova pod naslovom: »Dela Georgi Dimitrova u Bugarskoj«. Tu najdemo poleg osnovnih bibliografskih podatkov še kratko vsebino posameznih del in vsaj pri nekaterih podatke o uporabljenem gradivu.

Dva krajša članka sta povezana s slovenskim zgodovinopisjem in sicer poročilo o 16. kongresu slovenskih zgodovinarjev (Momčilo Zečević) ter sedemdesetletnici Franceta Klopčiča posvečen članek z njegovim življenjepisom in bibliografijo pomembnejših del (Ivan Križnar).

Božidar Zakrajšek

Bjelogrić Dušan, Petindvajset let gospodarskega razvoja Jugoslavije. Teme izhodišč za deseti kongres ZKJ; 5. ČZP Komunist, Ljubljana 1974; strani 77. Prevedel Franček Šafar.

Delo na poljuden način obravnava ekonomski razvoj Jugoslavije v obdobju 1947—1972 v sledečih poglavjih:

Tempo gospodarske rasti, povečanje proizvodne zmogljivosti in strukture spremembe v gospodarstvu, spremembe v strukturi prebivalstva in zaposlenosti, povečanje življenjske ravni prebivalstva, regionalni razvoj.

V uvodu se je avtor posebej dotaknil zgodovinske dediščine in ekonomskega položaja pred drugo svetovno vojno, posledic vojne, obnove in priprav za socialistično graditev.

Vsebina je zanimiva ter aktualna in prav je, da pride tovrstna literatura med najširši krog bralcev.

Dosedanji avtorji, ki so pisali o tem problemu so ostali dostopni le ekonomistom, tako na primer v času med obema vojnama: Pešić Stevan, Stevanović Bogdan, Sirovatka Hinko, Džuričić, Lakatoš Joso. Po letu 1945 pa: Čobeljić Nikola, Štahan Josip, Perišin Ivo, Kukoleča Stevan, Šefer Berislav, Sirotković Jakov, Grličkov Aleksander, Vukmanović Svetozar-Tempo, Kidrić Boris, Stanovnik Janez, Pavlič Stane, Bajt Aleksander, Lah Tine.